

Prognóza vývoje na trhu práce a poptávky po kvalifikacích do roku 2025 zpracovaná Cedefop

Bez ohledu na to, jak dobře se daří ekonomice, lidé potřebují mít „správné“ znalosti a dovednosti, aby se na trhu práce uplatnili. V souladu s dřívějšími předpověďmi předpokládá prognóza Cedefop týkající se nabídky a poptávky v EU postupný návrat k růstu a starší, ale lépe kvalifikovanou pracovní sílu. Poslední předpověď rozšiřuje časový horizont z roku 2020 na 2025 a očekává zrychlení poptávky po lidech s vysokou kvalifikací.

Tři scénáře možného vývoje

Scénáře možného vývoje vycházejí ze světového ekonomického vývoje až do října 2012, krátkodobé makroekonomické předpovědi EK a nejnovější projekce populace Eurostatu.

Základní scénář vychází z těchto podmínek: ekonomické oživení pomalu zvyšuje důvěru; úvěry jsou dostupnější, což umožní vyšší investice a spotřebu; zvyšující se poptávka vně Evropy zvyšuje export; inflace zůstává na cílené úrovni; vlády pokračují ve snižování dluhů, ale vyšší daňové příjmy sniží tlak na omezování výdajů; úrokové sazby zůstanou nízké.

Optimistický scénář vychází z těchto podmínek: rychlejší ekonomické oživení; vyšší důvěra a bankovní půjčky zvýší investice a spotřebu; silné ekonomické oživení vně Evropy pozitivně ovlivní všechny sektory a podpoří export; zvýšení světové poptávky zvýší inflaci, ale vyšší daňové příjmy umožní vládám lépe vybalancovat rozpočty, což sníží tlak na úrokové míry.

Pesimistický scénář předpokládá tyto podmínky: pokračující ekonomický pokles sníží důvěru; omezený přístup k úvěrům a nejistota zaměstnání sníží investice a spotřebu; světové ekonomické oživení je pomalé a exportní trhy křehké; omezená poptávka sníží inflaci, ale problémy veřejných dluhů přetrvávají, což zvyšuje tlak na zvyšování daní a omezování výdajů; úrokové míry se zvýší, aby se zabránilo měnové krizi.

Postupný návrat k růstu pracovních příležitostí

Základní scénář předpokládá zaměstnanost v EU-27+ v roce 2025 okolo 243 milionů osob, zatímco při optimistickém scénáři to má být 245,5 milionů osob. Rozdíl mezi těmito dvěma scénáři je malý, protože i při silném zotavování ekonomiky bude růst zaměstnanosti vyžadovat hodně času. Pesimistický scénář očekávanou zaměstnanost výrazně snižuje kvůli trvajícím ekonomickému poklesu, a to na 235 milionů osob. Podle základního scénáře se zaměstnanost v zemích EU-27+ vrátí k úrovni před krizí mezi lety 2017 a 2018, podle optimistického mezi lety 2015 a 2016, podle pesimistického bude zaměstnanost i v roce 2025 stále pod úrovní předkrizového období.

Pracovní příležitosti

Pracovní příležitosti zahrnují nově vytvořená pracovní místa (expansion demand) a místa, která bude třeba zaplnit poté, co lidé odejdou do důchodu nebo opustí pracovní síly (replacement demand).

Zatímco vznik nových pracovních míst silně závisí na vývoji ekonomiky, počty lidí opouštějících trh práce jsou dány hlavně demografickými trendy a věkovou hranicí pro odchod do důchodu. Protože ne všichni, kteří odcházejí do důchodu, musí být nahrazení, bude třeba nahradit zhruba 103,5 mil. osob.

Rozdíl mezi scénáři odráží, jak ekonomika generuje nová pracovní místa. Základní scénář předpovídá okolo 114 mil. pracovních příležitostí mezi lety 2012 a 2025 včetně zhruba 10,5 mil. nových. Podle optimistického se čísla zvedají na 116 mil. pracovních příležitostí včetně 13 mil. nových, podle pesimistického se bude jednat o 106 mil. pracovních příležitostí včetně 2,4 mil. nových. Všechny tři scénáře předpovídají potřebu pracovních příležitostí ve všech zaměstnáních a na všech úrovních znalostí a dovedností.

Většina nově vytvořených pracovních míst bude vyžadovat vyšší znalosti a dovednosti, pokud ne přímo vysokou kvalifikaci. Nejvyšší úroveň vytváření pracovních míst je předpovídána pro techniky a příbuzné profese. Podíl osob pracujících na místech vyžadujících vysokou kvalifikaci se zvýší. V roce 2025 v nich bude pracovat 44,1 % zaměstnaných lidí (v roce 2000 36,5 %, v roce 2010 41,9 %). Podíl zaměstnanosti v „základních“ zaměstnáních bude také stabilně narůstat, a to z 9,8 % v roce 2000, 10,2 % v roce 2010 na 11,2 % v roce 2025. I u prací nevyžadujících žádnou nebo jen nízkou úroveň kvalifikace se očekává, že budou komplexnější. Při posuzování trendů ve vývoji potřebných kvalifikací je třeba brát v úvahu i to, jak komplexní nebo rutinní se práce stává. Pracovní místa vyžadující vysokou úroveň znalostí a dovedností budou vznikat tam, kde je nelze nahradit technologiemi, organizačními změnami nebo outsourcingem. Budou vyžadovat myšlení, komunikaci, organizaci a rozhodování. Dřívější předpovědi indikovaly, že většina pracovních příležitostí bude vyžadovat kvalifikaci střední úrovně. Podle nejnovějších dat poroste úroveň požadované kvalifikace a situace na trhu práce zaměstnavatelům umožní, aby na stejná pracovní místa požadovali kvalifikovanější pracovníky. Podle optimistického scénáře bude v období do roku 2020 u 46,7 % všech pracovních příležitostí vyžadována vysoká úroveň kvalifikace a u 46 % střední úroveň kvalifikace, podle základního pak 44 %, resp. 45 %. Podle pesimistického scénáře bude jejich podíl vyrovnán na zhruba 45,2 %. Nejvíce pracovních příležitostí bude vytvoře-

no v oblasti distribuce, přepravy a obchodních služeb. Ze sektorového hlediska se změny v podílech zaměstnanosti budou zpmalovat a po několika letech restrukturalizace se snad evropská ekonomika stabilizuje.

Kvalifikovanější, ale starší pracovní síla

Obecné demografické trendy na trhu práce se nezmění. Evropská pracovní síla stárne a mnozí lidé odejdou do důchodu. Podíl lidí pracujících nebo hledajících práci na celkové populaci se sníží ze svého maxima na úrovni 57 % v roce 2009 na 55,5 % v roce 2025. Ačkoliv proporcionálně se pracovní síla zmenší, počet lidí zaměstnaných nebo hledajících práci v EU 27+ se zvýší o více než 10 mil. Z 240,3 mil. v roce 2012 na 250,9 v roce 2025. Důvodem je skutečnost, že mladí lidé, dosud studující a připravující se na své povolání, nezahrnutí mezi osoby zaměstnané nebo hledající práci, vstoupí na trh práce později. V důsledku prodlužování délky pracovního života se zvýší počet starších pracovníků, pracovat bude chtít i větší počet žen.

Počty lidí s vysokou kvalifikací budou narůstat, protože mladí lidé budou mít vyšší kvalifikaci. V roce 2025 by se podíl pracovní síly s vysokou úrovní kvalifikace měl zvýšit na 39 % (30 % v r. 2010 a 23 % v r. 2000). Lidé se střední úrovní kvalifikace budou tvořit 47 % pracovní síly (v r. 2010 47 %, v r. 2000 46 %). Podíl pracovní síly s nízkou nebo žádnou kvalifikací v roce 2025 výrazně poklesne na 14 %, zatímco v roce 2010 činil 24 % a v roce 2000 31 %.

Všechny tři scénáře indikují, že zvýšení počtu lidí s vysokou úrovní kvalifikace umožní EU dosáhnout do roku 2020 plánovanou hranici minimálně 40 % osob ve věku 30–40 let s dosaženou terciární úrovní vzdělání.

Sladit nabídku kvalifikací s poptávkou po nich

Předpovědi využívají trendy a předpoklady a nemohou vzít v úvahu veškeré možnosti vývoje. Vývoj během předpovídaného období mohou ovlivnit nové technologie, nové formy organizace práce, úspěšné vyřešení nezaměstnanosti mladých, jejich krátkodobý dopad bude pravděpodobně malý. Dřívější i poslední předpovědi ukazují, že evropská pracovní síla stárne, je kvalifikovanější a že práce se na všech úrovních kvalifikace stává méně rutinní a klade vyšší požadavky.

Tři scénáře poslední předpovědi se také zaměřují na kvalifikační nesoulad (nedostatek kvalifikace i překvalifikovanost) na evropském trhu práce ve střednědobém horizontu.

Nedostatek kvalifikace, většinou odborné, se mění v průběhu času. Lze ho řešit kontinuálním vzděláváním a podporou mladých lidí, aby na sekundární a terciární úrovni studovali předměty, v nichž se nedostatek projevuje. Vysoká nezaměstnanost a slabá poptávka na trhu práce mohou zvedat počty lidí, kteří jsou pro dostupná místa překvalifikováni. Takoví zaměstnanci ztrácejí motivaci a jejich nevyužívané znalosti zastarávají. Lidé, kteří ztratili práci v recesi, se mohou stát dlouhodobě nezaměstnanými právě proto, že jejich

znalosti a přístup k práci upadají. Mladí lidé budou těžko hledat práci, zvláště v některých evropských zemích, přestože jich bude méně a budou kvalifikovanější. I perspektiva zaměstnání nízkokvalifikovaných se pravděpodobně zhorší.

Snad nejdůležitější informací ze scénářů pro rok 2025 je, že bez ohledu na to, jak dobře se ekonomika vyvíjí, lidé potřebují „správnou“ kvalifikaci, aby mohli vstoupit na trh práce a zůstat na něm. Být překvalifikovaný nebo nemít „správnou“ kvalifika-

ci jsou odlišné situace, pokud však poptávka neodpovídá tomu, co se lidé naučili, jsou pro dostupné práce nekvalifikováni.

K tomu, aby nabízené a poptávané kvalifikace vzájemně lépe odpovídaly, je nutné v dobrých i špatných ekonomických časech poskytovat kvalifikované poradenství při výběru profese a další pracovní kariéry. Velký počet pracovních míst neobsazených i při vysoké nezaměstnanosti může pomoci snížit větší mobilita.

Zdroj: Cedefop

Nezaměstnanost mladých se nesnižuje

Podle zprávy ILO „Global Employment Trends for Youth 2013“ se světová míra nezaměstnanosti mladých i přes regionální rozdíly zvyšuje a podle projekcí v roce 2018 dosáhne 12,8 %. V roce 2013 má být bez práce 73,4 milionů mladých lidí, tj. 12,6 %, což znamená nárůst mezi lety 2007 a 2013 o 3,5 milionu. Za těmito čísly se skrývá přetrvávající nezaměstnanost, nárůst dočasných prací a znechucenosti či ztráty odvahy mladých lidí v západních zemích a nízká kvalita, neformální práce a podřadná pracovní místa v rozvojových zemích.

Podle původních projekcí měla míra nezaměstnanosti mladých v roce 2012 dosáhnout 12,7 %, podle nových dat byl tento údaj upřesněn na 12,4 %. Trend však zůstává vzrůstající.

Podle názoru odborníků ILO je třeba zaměřit politiku na růst, výrazné změny v systémech vzdělávání a výcviku a aktivity cílené na zaměstnanost mladých. Zaměstnavatelé, vzdělávací instituce a mladí často žijí v paralelních světech, které jsou nedostatečně propojeny. I když odborníci vědí, co funguje, pozitivní reálný dopad v odpovídajícím rozsahu může být dosažen jen za úzké spolupráce všech.

V roce 2012 byla nejvyšší míra nezaměstnanosti registrována na Středním východě, kde dosáhla 28,3 % a podle současných projekcí v roce 2018 stoupne na 30 %. Také severní Afrika zažívá velmi vysokou míru nezaměstnanosti mladých - v roce 2012 23,7 %. V obou regionech jsou nejhůře postižené mladé ženy (42,6 na Středním východě

a 37 v severní Africe). Z celosvětového hlediska byla nejnižší míra zjištěna ve východní Asii (9,5 %) a v jižní Asii (9,3 %).

V roce 2012 byla v rozvinutých zemích míra nezaměstnanosti mladých 18,1 % a podle projekcí je pravděpodobné, že do roku 2015 zůstane nad 17 % a pod tuto hranici neklesne před rokem 2016. V Řecku a ve Španělsku je bez práce více než polovina ekonomicky aktivní mladé populace.

Ti, kteří práci najdou, jsou nuceni si méně vybírat typ práce včetně práce na částečný úvazek nebo dočasných pracovních smluv, protože potřebují jakýkoliv příjem.

Jistá pracovní místa, která byla v rozvinutých ekonomikách normou pro předchozí generace, jsou pro dnešní mladé hůře dostupná. Zvyšuje se také podíl mladých lidí, kteří jsou bez práce déle než 6 měsíců. V zemích OECD spadala v roce 2011 do kategorie dlouhodobě nezaměstnaných více než jedna třetina mladých nezaměst-

naných, zatímco v roce 2008 tvořili pouze jednu čtvrtinu. Důsledkem je ztráta pracovních zkušeností a odborných znalostí a dovedností. Nezaměstnanost na začátku kariéry má také vliv na výši mzdy a perspektivu zaměstnanosti i po desetiletích.

Podíl mladých osob, které nejsou ani zaměstnány, ani neprocházejí vzděláváním, se zvýšil na jednu šestinu, což je ohrožuje na trhu práce a může skončit až sociálním vyloučením. Negativní vliv má také narůstající nerovnováha mezi kvalifikacemi poptávanými a nabízenými ze strany mladých lidí. Proto je třeba je včas requalifikovat, a to v úzké spolupráci se soukromým sektorem. Nejvíce jsou v tomto směru ohroženy ženy a mladí, kteří již zažili nezaměstnanost. Důsledky se pravděpodobně prohloubí, čím déle bude krize zaměstnanosti mladých trvat, a dojde k ekonomickým a sociálním ztrátám, zvýšení chudoby a pomalému růstu.

Zdroj: ILO

Informační servis čtenářům

Užitečný průvodce po sociálněvědních datech a cestách k nim

Jindřich Krejčí, Yana Leontiyeva (eds.) Cesty k datům. Zdroje a management sociálněvědních dat v České republice.

Praha: Sociologické nakladatelství, 2012.

Sociologické nakladatelství v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR vydalo knihu „Cesty k datům. Zdroje a management sociálněvědních dat v České republice“. Tematicky i rozsahově bohatý text reaguje na boom empirického výzkumu v sociálních vědách, který nastal v České republice v posledních 20 letech. V nedávné době jsme svědky nejenom zvyšování samotného objemu empirických dat, rozšiřuje se také tematické zaměření empirických výzkumů, typy dat i možnosti jejich analýzy. Vědecké týmy se stále častěji zapojují do mezinárodních šetření a krom výzkumů

zaměřených na českou populaci jsou tak dostupné bohaté datové zdroje za další evropské i mimoevropské země, které nabízejí široké možnosti výzkumu včetně komparačních analýz. Nové technologie práce s daty i rozvoj softwarových možností pro jejich sdílení, archivaci a výměnu nabízí široký potenciál k bezpočtu analýz takovýchto datových zdrojů vč. jejich následného využití pro sekundární analýzy.

Z této situace čerpá kniha *Cesty k datům*, která přináší užitečný materiál jak pro zhotovitele (kvantitativních) empirických dat, tak pro jejich uživatele. Kniha svým celko-

vým pojetím, strukturou i obsahem jednotlivých kapitol zdárně naplňuje v úvodu proklamovaný cíl, neboť představuje užitečnou pomůcku pro práci s dostupnými datovými zdroji o české společnosti i pro zpracování vlastních empirických dat, a to nejen výzkumníkům, ale také studentům či široké veřejnosti, která se o data ze sociálněvědních výzkumů zajímá.

Kniha je rozdělena do dvou hlavních částí. První část pojednává o managementu dat ve výzkumném projektu a o archivaci dat. V jejích jednotlivých kapitolách jsou představeny východiska a základy metodo-